

Colecția BIBLIOTECA POLIROM este coordonată de Bogdan-Alexandru Stănescu.

Ian McEwan, *Nutshell*

Copyright © Ian McEwan 2016
All rights reserved

© 2016 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: © iStockphoto.com/cemagraphics, janulla

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A,
sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

MCEWAN, IAN

Coajă de nucă / Ian McEwan; trad. din lb. engleză și note de Dan Croitoru. – Iași:
Polirom, 2016

ISBN print: 978-973-46-6462-7
ISBN ePub: 978-973-46-6480-1
ISBN PDF: 978-973-46-6481-8

I. Croitoru, Dan (trad.)

821.111-31 = 135.1

Printed in ROMANIA

Ian McEwan

Coajă de nucă

Traducere din limba engleză
și note de Dan Croitoru

POLIROM
2016

Iată-mă, stau așa, cu susul în jos, în corpul unei femei. Țin brațele încrucișate răbdător, aștept, aștept și mă întreb în corpul cui sunt și ce caut aici. Ochii mi se închid nostalgic când îmi amintesc cum pluteam odată în sacul transparent lucid care-mi poartă trupul, lunecând visător în bula gândurilor mele, pe oceanul meu personal, descriind mici tumbe cu încetinitorul și ciocnindu-mă ușor de mărginirile transparente ale recluziunii mele, membrana atât de încrezătoare care vibra și făcea să răsunе, chiar dacă le înăbușea, glasurile conspiratorilor ce-și ticluiau planurile mârșave. Asta se întâmpla în tinerețea mea lipsită de griji. Acum, că stau complet răsturnat, fără nici un pic de spațiu, cu genunchii la gură, gândurile cu tot cu cap îmi sunt angrenate în asta până peste poate. Pur și simplu n-am de ales, urechea mi-e lipită zi și noapte de nenorociții ăștia de pereți. Ascult, mă străduiesc să țin minte și îmi fac griji. Aud conversații în pat, înainte de culcare, din care răzbat intenții ucigașe și sunt îngrozit de ceea ce mă așteaptă, de lucrurile în care m-aș putea vedea amestecat.

Sunt cufundat în abstracțiuni și numai relațiile prolifere
dintre ele creează iluzia unei lumi familiare. Când
aud rostindu-se „albastru“, o chestie pe care n-am văzut-o

niciodată, îmi imaginez un soi de eveniment mental destul de apropiat de „verde” – ceva ce iarăși n-am văzut niciodată. Mă socotesc inocent, absolvit de povara loialităților și a obligațiilor, un spirit liber, în ciuda spațiului meu vital redus. N-am pe nimeni care să mă contrazică sau să mă certe, n-am nume și nici adresă anterioară, n-am religie, datorii sau dușmani. În agenda mea, dacă o exista vreuna, nu e trecută decât viitoarea mea zi de naștere. Sunt – sau eram –, în ciuda a ceea ce afirmă acum geneticienii, *tabula rasa*. Dar o tablă lunecoasă, poroasă, nu o placă de ardezic care ar putea fi folosită într-o sală de clasă sau la acoperișul unei case de la țară, o tablă care se face din ce în ce mai mare pe zi ce trece și pe care scrisul se așterne de la sine, acoperind-o tot mai mult. Mă socotesc eu inocent, dar s-ar părea că sunt părtaș la un complot. Mama, binecuvântată fie-i inima care nu conținește să bată cu niște pleoscăituri puternice, pare a fi implicată.

Pare, Mamă? Nu, nu pare, *este*. Ești implicată. Am știut-o de la bun început. Hai să invoc acel moment al creației care a adus cu sine primul meu concept. Demult, acum mai multe săptămâni, șanțul meu neural s-a închis, determinând formarea șirei spinării, iar milioanele de neuroni tineri, harnici ca viermii de mătase, au tors și au țesut din axonii aflați în trena lor splendidă țesătură cu fir de aur a primei mele idei, o noțiune atât de simplă, încât acum îmi scapă în parte. Să fi fost vorba de *mine*? Prea narcisist. Să fi fost vorba de *acum*? Prea dramatic. Atunci ceva care le preceda pe amândouă, care le conținea pe amândouă, un singur cuvânt, mijlocit de un suspin sau de un extaz mental de acceptare, de existență pură, ceva de genul... *așa*? Prea prețios. Prin urmare, ca să mă apropii mai mult, ideea mea a fost *A fi*.

Sau, dacă nu asta, atunci varianta sa gramaticală, *este*. Asta era ideea mea primordială și iată și problema dificilă – *este*. Exact așa. În spiritul lui *Es muss sein*. Începutul vieții conștiințe a coincis cu sfârșitul iluziei, iluzia ne-ființei, iruperea realului. Triumful realismului asupra magicului, al lui *este* asupra lui *se pare*. Mama este implicată într-un complot și, ca atare, și eu sunt implicat la rândul-mi, chiar dacă rolul meu ar putea fi acela de a-l zădărnici. Sau de a-l răzbuna, dacă o să mă tot codesc ca un fraier și o să mă nasc prea târziu.

Dar să nu mă plâng dinaintea sorții favorabile. Am știut din prima clipă când am desfăcut din pânza-i de aur darul propriei conștiințe că s-ar putea să sosesc într-un loc nepotrivit într-un moment și mai nepotrivit. Condițiile generale sunt deja limpezi, iar în raport cu ele necazurile mele domestice sunt – sau ar trebui să fie – nesemnificative. Am multe motive să sărbătoresc. O să moștenesc o stare de lucruri specifice lumii contemporane (igienă, vacanțe, anestezie, lămpi pentru citit, portocale iarna) și o să locuiesc într-un colț privilegiat al planetei – Europa occidentală, cea bine hrănită și ferită de molime. Bătrâna Europă, sclerozată, relativ bună la suflet, bântuită de fantomele ei, vulnerabilă în fața agresorilor, nesigură pe ea însăși: destinația preferată a milioane de năpăstuiți. Immediata mea vecinătate n-o să fie prospera Norvegie – care ar constitui prima mea alegere, ținând seama de imensul său fond de pensii și măsurile sociale generoase –, nici a doua, Italia, pe motiv de gastroonomie locală și ruine binecuvântate de soare, și nici măcar a treia, Franța, pentru Pinot Noir-ul său și aroganța ei nonșalantă. În loc de asta, o să moștenesc un regat prea puțin unit, condus de o regină vârstnică și respectată, în care un

prinț om de afaceri, faimos pentru faptele sale bune, elixirurile sale (esență de conopidă pentru purificarea sângelui) și intruziunile sale neconstituționale, așteaptă nervos să-i vină rândul la coroană, și e bine că-i așa. Aș fi putut să mă nasc în Coreea de Nord, unde succesiunea este, la rândul-i, de necontestat, dar libertatea și hrana lipsesc.

Cum se face că eu, deși nici măcar tânăr, nici măcar născut ieri, știu atât de multe – sau știu destule cât să greșesc în atâtea privințe? Am sursele mele, *ascult*. Mamei mele, Trudy, atunci când nu se află în compania prietenului ei, Claude, îi place radioul și preferă cuvântul rostit în detrimentul muzicii. Cine, în zorii internetului, ar fi putut anticipa expansiunea neconținută a radioului ori renașterea aceluia cuvânt arhaic, „fără fir”? Aud, dincolo de zumzetul ca de spălătorie automată al stomacului și intestinelor ei, știrile, izvor nesecat al tuturor viselor urâte. Îmboldit de o pornire autoflagelantă, ascult cu atenție analizele și polemicile. Buletinele de știri din oră-n oră și știrile pe scurt la fiecare jumătate de oră nu mă plictisesc. Suport chiar și BBC World Service, cu explozia sa puerilă de trompete și xilofoane pe sintetizator, ce separă o știre de alta. În mijlocul unei nopți lungi și liniștite, se-ntâmplă să-i mai trag maică-mii câte un șut zdravăn. Ea se trezește, o apucă insomnia, întinde mâna și deschide radioul. O distracție crudă, recunosc, dar dimineața suntem amândoi mai bine informați.

Îi mai plac și podcast-urile cu conferințe și audiobook-urile de dezvoltare personală – *Să cunoaștem vinul* în cincisprezece episoade, biografii de dramaturgi din secolul al XVII-lea și diverse capodopere ale literaturii universale. *Ulise* de James Joyce o face să ațipească, deși pe mine mă fascinează. Încă din primele zile, imediat ce își puneă căștile în urechi,

auzeam totul limpede, într-atât de eficient se propagau undele acustice prin mandibulă și claviculă, după aceea prin structura scheletului ei, străbătând apoi lichidul amniotic dătător de viață. Până și slaba utilitate a televizorului se manifestă tot prin intermediul sunetelor. Totodată, când mama și Claude se întâlnesc, stau uneori de vorbă despre situația globală, de regulă deplângând-o, chiar dacă prin uneltilor lor nu fac decât s-o înrăutățească. Acolo unde locuiesc acum, nu-mi rămâne altceva de făcut decât să-mi dezvolt trupul și mintea, așa că înmagazinez totul, chiar și fleacurile – și sunt multe din astea.

Căci Claude e un om căruia îi place să se repete. Un om al laitmotivelor. Când dă mâna cu un străin – am auzit deja chestia asta în două rânduri –, zice: „Claude, ca pe Debussy”. Nici nu știe cât se înșală. Pentru că el e Claude dezvoltatorul imobiliar, care nu compune nimic, nu inventează nimic. Îi trece prin cap un gând care-l distrează, și-l exprimă cu voce tare, mai târziu îi vine iarăși în minte și – de ce nu? – îl rostește încă o dată. Face aerul să vibreze dând grai acestui gând pentru a doua oară numai și numai pentru plăcerea lui. Știe că știi că se repetă. Ceea ce nu știe este că pe tine asta nu te amuză în aceeași măsură ca pe el. Asta, așa cum am învățat dintr-o conferință Reith¹, este ceea ce se cheamă o problemă de referință.

Iată un exemplu al unui discurs de-al lui Claude și al modului în care îmi adun eu informațiile. El și mama aranjează la

1. Serie de conferințe anuale ținute de personalități din varii domenii și transmise pe BBC Radio 4 și BBC World Service. Seria a fost inaugurată în 1948, BBC dorind astfel să marcheze contribuția istorică pe care a avut-o la dezvoltarea radiodifuziunii publice Sir John Reith, primul director general al instituției.

telefon (îi aud atât pe el, cât și pe ea) să se întâlnească diseară. Fără să țină cont de mine, după cum le e obiceiul – o cină în doi, la lumina lumânărilor. De unde știu de lumânări? Pentru că atunci când se face ora potrivită și sunt conduși la masa lor, o aud pe mama plângându-se. La toate mesele sunt aprinse lumânări, numai la a noastră nu.

Urmează, în ordine, oftatul iritat al lui Claude, pocnitul imperativ și sec din degete, murmurul obsecvios emis, presupun eu, de un chelner îndoit de mijloc într-o plecăciune, scăpăratul unei brichete. Gata, acum au parte de o cină la lumina lumânărilor. Nu le mai lipsește decât mâncarea. Dar meniurile voluminoase le tronează în poală – simt cum marginea de jos a celui pe care-l ține Trudy mă apasă pe șale. Acum sunt nevoit să ascult iarăși discursul lui Claude pe tema termenilor folosiți în meniu, de parcă ar fi primul din lumea asta care remarcă toate absurditățile ale irelevante. Insistă asupra lui „prăjit în tigaie“. Ce altceva e *în tigaie* dacă nu o binecuvântare înșelătoare asupra vulgarului și nesănătosului *prăjit*? Și unde dacă nu în tigaie ți-ai putea prăji scoicile Saint-Jacques cu chilli și suc de limetă? În fierbătorul pentru ouă? Înainte să treacă mai departe, repetă părți din tirada asta a lui pe alt ton. Apoi trece la al doilea termen favorit de pe lista sa, unul importat din America, „bucătit“. Rostesc pe mutește prelegerea lui chiar înainte s-apuie să-i dea glas, când o ușoară înclinare a poziției mele verticale mă anunță că mama s-a aplecat în față ca să-și pună un deget pe încheietura lui, parcă pentru a-l struni, după care îi spune cu o voce suavă, menită să-l distragă de la ale lui:

— Alege vinul, dragoste. Unul splendid.

Îmi place să beau un vin împreună cu mama. S-ar putea să nu fi încercat niciodată experiența – sau poate ați uitat – unui vin de Burgundia de calitate (preferatul ei) sau a unui Sancerre bun (tot preferatul ei) decantat printr-o placentă sănătoasă. Încă dinainte să fie adus vinul la masă – astă-seară un Sancerre Domeniul Jean-Max Roger –, când aud pocnetul dopului, parcă îl simt pe față, ca mângâierea unei adieri de vară. Știu că alcoolul îmi va reduce inteligența. Le reduce inteligența tuturor. Dar, ah, un Pinot Noir voios și roșu sau un Sauvignon cu o vagă aromă de agrișe mă face să mă răsucesc și să mă dau de-a dura în mijlocul mării mele secrete, lovindu-mă amețit de zidurile castelului meu, castelul elastic care-mi ține loc de casă. Sau cel puțin așa se întâmpla când aveam mai mult spațiu. Acum îmi savurez bucuriile liniștit și, pe la al doilea pahar, reflecțiile mele dau în floare, favorizând acea licență cunoscută sub numele de poezie. Gândurile mi se deapănă în pentametri frumos rotunjiți, în versuri compacte sau cu ingambament, variind agreabil. Dar mama nu bea niciodată și al treilea pahar, iar asta mă rănește.

— Trebuie să mă gândesc la copil, o aud că spune în timp ce își acoperă paharul cu un gest pedant.

Și atunci îmi vine să întind mâna spre cordonul meu uleios, cum ai întinde-o după cordonul de catifea al sone-riei într-un conac plin de servitori, și să smucesc zdravăn de el ca să chem pe cineva. Alo! Încă un rând pentru tovarășii mei!

Dar nu, ea se abține din iubirea pe care mi-o poartă. Și eu o iubesc – cum altfel? Mama pe care n-am întâlnit-o încă, pe care n-o cunosc decât pe dinăuntru. Nu-i destul! Tânjesc să dau cu ochii de eul ei exterior. Aparența e totul.